

AVUKAT

Ender Kâmil Boyacı

Kocaeli Barosu Sicil No. 331

Tarih ve Toplum dergisine
Saygıyla sunar.

Hükümet Cad. 1103 Sokak
Hocaoğlu İş Hanı Kat 2

Tel. : 1604 - 3283
GEBZE

1945 TAN OLAYI VE İDARİ YARGI

4 Aralık 1945 günü, zamanın iktidar partisinin düzenlediği ve "talebe nümayişi"süsü verilen yağma ve tahrip olaylarında, Tan gazete ve matbaasının zarara uğratılması üzerine açılan tazminat davası sonucunda Danıştay Dava Daireleri Genel Kurulu şu kararı vermiştir:

«Dava : Gazetelerin (Talebe nümayişi) adını verdikleri ve 4.12.1945 gününde Beyazıt meydanında başlıyan nümayişte, nümayişçilerin Tan matbaasını tahripten sonra, kalabalık bir kitle halinde Beyoğlu semtine geçerek, sahibi bulunduğu (La Turquie) ve (Yeni Dünya) gazeteleri binasına taarruzla bina içinde mevcut demirbaş eşya ile makina ve tesisleri tahrip ettiklerini beyanla, İçişleri Bakanlığı Merkez Teşkilât ve Vazife Kanunu ile Vilâyet İdaresi, Emniyet Teşkilâtı, Polis Vazife ve Salâhiyet ve Tecemmüat Kanunları hükümlerine göre İçişleri Bakanlığı, memleket dahili her türlü nizam ve emniyeti temin ile mükellef ve memleket dahilinde huzur, emniyet, asayiş ve intizamı âmmeyi ve can, ırz ve malı korumak görevi de bu Bakanlığa

bağlı zabita kuvvetlerine ait bulunmuş olması sebebiyle, bu makamların; Tan Matbaasının tahribinden sonra bu gibi taşkınlıklara ve tahriplere meydan vermemesi lâzım ve bunun için de gereken her türlü tedbirleri almaları icabederken buna itina etmemeleri ve bilhassa, nümayişçilerin, Yeni Dünya aleyhinde ve hasmane ibareler yazılı levhaları duvarlara ve Tranvay arabalarına yapıştırmalarından ve bu gazeteleri, bayilerinden zorla alarak parçalamalarından, bu gazeteler idarehanelerine tecavüz emelleri besledikleri pek aşikâr ve nümayişin seyri de bunu pek açık gösterir iken, istedikleri mahalleri ve hattâ bu gazethanelerine 100 metre mesafedeki yerleri mükemmel koruyan ve icabında her türlü taşkınlıklara mani olduğunu o günkü misâllerle göstermiş olan idare ve zabita makamı ve âmirlerinin bu gazete idarehanelerini tecavüzden masun bulundurmamak hususunda mümkün mâni tedbirleri almamak ve ancak bir komiser ve birkaç polisle bu idarehaneleri korumaya tevessül etmek suretiyle bu işte ihmal ve tekâsülleri zahir bulunduğu ve zararları da meydanda olduğu cihetle; nümayişçilerin taarruz ve tecavüzleri neticesinde tesbit edilmiş olan 63961 lira 79 kuruş zararla gazetenin çıkamamasından dolayı hesabedilen 12283 lira 38 kuruş ziyân ki, cem'an 76245 lira 17 kuruş zarar ve ziyânın % 5 faiziyle birlikte davalılardan alınmasına karar verilmesini talepten ibarettir.

Karar : Her hangi bir vakiada hizmete kusur isnadı için o hizmetin hedef ve gayesini tecemmül etmek ve hizmetin müteveccih bulunduğu maksadı temin için hareket tarzını, cereyanı sırasındaki imkân ve şartlar dâhilinde kontrol etmek icap eder.

Şüphe yoktur ki âmme hizmetinin hedefi umumî menfaati ve umumî ihtiyacı düşünmek ve korumaktır. Hizmeti yürütenlerin alacağı tedbirler de elbetteki umumî olmak lâzım gelir. Şahsî menfaat ve ihtiyaçlar da umumiyet içinde temin edilmiş ve korunmuş olur. Zabita hizmet ve tedbirleri de bu umumî kaidenin dışında mütalâa edilemez.

Şahsî ve ferdî zabita tedbirleri ancak hususî bir karakter taşıyan halde ve iptidaen Hükümet haberdar edilmek şartıyla istisnai vakialara hasren cereyan edebilir.

Hadisede hizmetin kusurlu yürüyüp yürümediğini tâyin ve tesbit için bu esasların göz önünde tutulması zaruridir. Âmmenin hissiyat ve kanaatinin ifadesi olduğuna inanılan her hangi bir tezahüratın başladığı yerde söndürülüyerek bunun taşkınlığa tahavvül etmesini önleyecek tedbirlerle iktifa olunması, camianın iradesine dayanan bir idarede hizmet için ağır kusur telâkki olunamaz.

İdare, varlığı için muzır telâkki ettiği bir temayülü protesto maksadile toplanmış olan gençliği zabıta kuvvetleri ile takip etmiş ve bu hissiyatın tezahürüne fiil ve hareketleri ile sebebiyet verdiğini zan ve tahmin ettiği bazı müesseseler için de hususi tedbir almıştır. Umumi bir taşkınlığın vukuuna meydan vermemek için kâfi geldiği anlaşılan bu tedbirin bir veya iki yerde sızıntıya mâni olmaması müferit zabıta vakıaları nev'inden olup, burada topluluğun husumetini calıp hareket tarzının da ayrıca bir unsur teşkil ettiği ve bu sebeple artan umumi heyecanın kontrol sahasını taşması Hükümetin hadiseye seyirci kaldığı mânasına gelebileceği ve topluluğu ruhi haletinden istifade ederek zarar ikına sürüklemek isteyenler hakkında ta-

kıyata da girilmiş bulunduğu cihetle, hizmete tazminatı müstelzim olacak derecede ağır bir kusur isnadı varit görülmediğinden dâvanın reddine oyçokluğuyla karar verildi.»

(D.D.G.K. 9.11.1948 gün ve E. 1948/8, K. 1948/107 sayılı)

(Kaynak: Yüksek Esin, Danıştay'da Açılacak Tazminat Davaları, 2. Kitap, Ankara 1973, s. 52-54)

Danıştay, daha sonraki dönemde bu içtihadını değiştirmiş, kolluk hizmetlerinin yetersiz kalması veya hiç işlememesi durumlarında kusursuz sorumluluk ve hizmet kusuru gibi idarî sorumluluk prensiplerini uygulayarak devleti tazminat ödemeye mahkûm etmiştir.

Kararın ilginç yanları şunlardır:

1- CHP Parti müfettişlerinin ve militanlarının düzenlediği 1945 Tan olayı, masum bir öğrenci gösterisi gibi gösterilmek istenmektedir.

2- Kanunsuz bir gösteri ve protesto yürüyüşü olarak başlatılan bu olay, Patrona Halil-Kabakçı Mustafa olayı türünden gelişerek tahrip ve yağma eylemine dönüştüğü halde, "Ämmenin hissiyat ve kanaatinin ifadesi olduğuna inanılan herhangi bir tezahürat" olarak değerlendirilmiştir.

3- "Ben, memleketin daha geniş bir hürriyet ve demokrasiye geçmesi lüzumuna kanîk idim ve bu hususta devlet adamlarımız tarafından yapılan resmî vaadlerin samimiyetine inanıyordum" diyen Zekeriya Sertel (Müzehher Vâ-Nû: Bir Dönemin Tanıklığı, Cem Y. İstanbul 1987, s. 102) ve Sabiha Sertel ve diğer Tan yazarları, sadece ve sadece gerçek ve çok partili bir demokratik rejim istiyorlardı. Mahkeme kararında ise, bu istek, "varlığı için muzır telakki edilen bir temayül" olarak değerlendirilmektedir!

4- Yine bu kararda, güya tahrip ve yağma eylemlerine kışkırtanlar hakkında "takibata" geçildiği iddia edilmektedir: Zekeriya Sertel, diyor ki, "Talebe namı altında matbaamızı balyozlarla tahrip edenler gayri mesul bir takım serseriler ve gizli polise mensup kişilerdi. Nitekim kanun başkasının mülküne tecavüzü menettiği halde müttecavizler yakalanmadılar, mesuller serbest bırakıldılar..." (Müzehher Vâ-Nû, A.g.e. s. 103)

Tan matbaasını ve gazetesini tahrip ve yağma edenlerden kim yakalanıp mahkûm edildi?

5- Yine bu kararda, Tan gazetesinin yazarlarının "demokrasi" isteyen yazıları, "topluluğun husumetini calıp hareket tarzı" olarak ileri sürülmektedir!

Tek Şef-Tek parti döneminde, yargıç bağımsızlığı, yargı teminatı yoktu. Zamanın kudretli Ankara Valisi Tandoğan, Danıştay'dan iptal kararı alarak uzaklaştırıldığı görevine dönmek isteyen memurların getirdikleri mahkeme kararlarını yırtıp suratlarına çarpıyor ve onları kovabiliyordu. İdarî mahkeme kararların yırtılıp atıldığı o karanlık günlerde Tan olayı üzerine uğranan zararın ödetilmesi için açılan dava sonunda başka türlü bir karar verilebilir miydi?

ENDER KAMİL BOYACI